

הקנאה. אבל אם כשיגיע הדבר לרשותו כבר אינו בר הקנאה, אף הקנין שעשה על הדבר הזה בשעתו אינו חל.

ואף גוסס אינו בר קנין, משום שהוא חשוב אז כמת. נמצא שאין בידו להקנות עכשיו לבנו נכסים שיבואו לידיו בשעה שיהיה גוסס. ועל כגון זה צריך את דין "יכיר".⁽⁴⁾

מתנתין:

מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, והלך גם הוא וקדשה —

אם הקידושין שלו קדמו לקידושי השליח, קידושו קידושין. וקידושי השליח אינם כלום, שהרי כבר מקודשת היא בשעה שקידשה השליח.

ואם של קידושי שלוחו קדמו לשלו, קידושו של השליח קידושין, וקידושו שלו, אינם כלום.

ואם אינו יודע מי קדם למי, שניהם נותנים עמ-א גט מספק. גם זה שהתקדשה לו על ידי אביה וגם זה שנתקדשה לו על ידי השליח. לפי שספק הוא למי מהם התקדשה.

במתנה] ולהעדיפו על שאר בניו, **מי לא יהבי ליה** [האם אין בידו לתתם לו]?! ועל כן, פשיטא שנאמן להעיד שיש לבן הזה זכות בכורה בנכסיו.

ומשנינן: חידוש הכתוב בזה הוא, שנאמן האב לזכותו בדין הבכורה אף **בנכסים שנפלו לאחר מיכן** [לאחר שהעיד עליו שהוא בכור]. שעכשיו, בשעה שהוא מעיד עליו, אין בידו להקנותם לו, שהרי עדיין אין הם ברשותו, והם נכסים שעוד לא באו לעולם. ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ואכתי מקשינן: אין זה הכלל אלא לחכמים. אבל רבי מאיר נחלק עליהם.

ולרבי מאיר דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — "יכיר" למה לי?! והלא אף בנכסים שעדיין לא באו לרשותו, שפיר יש לו מיגו לאב, שיכול להקנותם לבנו.

ומשנינן: עדיין צריך לדין "יכיר", כדי להאמין את האב לענין זכות הבכורה, בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס.

שאף לרבי מאיר הסובר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם", אין זה אלא אם בשעה שבא הדבר לעולם, הרי הוא עדיין בר

4. רש"י מפרש ש"גוסס לאו בר מתנה הוא". והזקק ליבום, ופוטר מן היבום. וכן שנינו שהגוסס נודר ומעריך.

וביאר, שאם הגוסס נותן מתנה או רומז לכתוב גט, פשיטא שדבריו קיימים. וביאר הגמרא כאן הוא, שבסתמא הגוסס אינו יכול לדבר ואינו יכול ליתן בפועל, ולכך מועיל דין יכיר, שלמרות שאינו יכול ליתן בפועל, ואין לו מיגו שיכול ליתן מתנה, בכל זאת יכול להכיר

ומדייק תוס' בפירושו, שנתניה של גוסס אינה כלום, ולכן גם אם גוסס רומז לתת גט לאשתו, אין כותבים לה את הגט היות ואין מעשיו של גוסס כלום.

ומקשה התוס' וכן הקשה הריטב"א, הרי שנינו במפורש בפרק א' של מסכת אהלות, שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, נוחל ומנחיל,

וכיון שמצא בעל יותר מיוחס לבתו, ביטל את השליחות, וקידשה לו.

אבל איתתא, האשה, כששלחה היא בעצמה שליח, הרי אף שקדמה וקידשה את עצמה, אין לה גמירות דעת שלימה בקידושין שלה, ואין בדעתה לבטל את השליחות, מכיון **דלא קים לה ביוחסין** [אינה בקיאה ביוחסין]. וסומכת יותר על השליח שימצא לה מישהו מיוחס, ואם הוא אכן ימצאהו, הרי בדעתה שלא יחולו קידושיה שלה. לפיכך **אימא לא ניהו קידושיה קידושין**, אלא יחולו קידושי השליח. לכן משמיעה לנו המשנה שאם קידושיה קדמו, הרי הם קידושין.

ואי אשמועינן רק **גבי דידה**, הוה אמינא, דוקא כשקידשה את עצמה קודם שקידשה השליח, קידושיה קידושין, **משום דאיתתא דייקא ומינסבא**. ומדקדקת היא ביותר בטיב האיש לפני שנישאת לו. ומסתמכת היא על עצמה יותר מאשר על השליח, ולכן ביטלה את שליחותו.

אבל איהו [האב] אם שלח שליח לקדשה, **אימא, לא איכפת** ליה שיחולו קידושי השליח ולא קידושיו שלו, ואף שהוא קידש תחילה, אין בדעתו לקדש אלא בתנאי שלא שלא יקדש השליח לבסוף.

הלכך **צריכא** משנתנו להשמיענו בשניהם דין זה.

משמלאו לבת י"ב שנים ויום אחד, והביאה סימני נערות, הרי היא נערה. אך עדיין

ואם רצו, אחד מהם **נותן** לה **גט**, ואחר כך **אחד כונם** אותה. כי ממה נפשך, אם הוא קידשה תחילה, הרי קידושי השני אינם כלום. ואם חבירו קידשה תחילה, הרי כבר גירשה, ומותרת היא לכל.

וכן האשה שנתנה רשות לשלחה לקדשה, והלכה גם היא וקדשה את עצמה, אם קידושיה שלה קדמו לשלו, קדושיה קדושין. וקידושי השליח אינם כלום.

ואם קידושיו של שלחה קדמו, קידושיו קידושין.

ואם אין יודעין מי מהם קדם, **שניהם נותנים** לה **גט** מספק.

ואם רצו, אחד מהם **נותן** לה **גט**, ואחר מהם **כונם** אותה.

גמרא:

משנתנו שונה את אותו הדין, בין בקטנה או נערה, שמתקדשת על ידי אביה, ובין בבוגרת, שמתקדשת בעצמה.

ומפרשין: **וצריכא** להשמיענו דין זה בשני המקרים.

דאי אשמועינן רק **גבי דידה**, באב ששלח שליח, הוה אמינא, שדוקא בזה אם קדמו קידושיו לקידושי השליח חלים קידושיו, **משום דגברא קים ליה** [האיש בקין] **ביוחסין**,

לדבר "משמעותו שהוא חסר דעה אז, ולכן אינו יכול להקנות.

כבכור מדין יכיר. והחזון איש ביאר דברי התוס' ש"אינו יכול

מתקדשת היא גם על ידי אביה. אך משחלפו ששה חדשים משעה שנעשית נערה, או כשמביאה בתוך ששה החדשים האלו סימני בגרות, הרי היא בוגרת, ויוצאת מרשות אביה. ומעתה שוב אין אביה מקדשה, אלא מתקדשת היא על ידי עצמה בלבד.

איתמר: קידשה אביה בדרך, וקידשה אף היא את עצמה בעיר באותו היום, והרי עתה, בסוף היום, נבדקה ונמצאת שהיא בוגרת, אלא שלא נודע אם בזמן הקידושין כבר בגרה או לא —

רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו. ומשום כך אנו תולים שאף בתחילת היום היא כבר בגרה. לפיכך חלים קידושיה, ולא קידושי האב, כדין בוגרת.

ושמואל אמר: חיישינן לקידושי שניהם, משום שספק הוא, האם בזמן הקידושין עדיין היתה נערה, וחלים קידושי האב; או שכבר בוגרת היתה, ולא חלו קידושי אלא חלו קידושיה.

והוינן בה: אימת אירע מקרה זה?

אילימא, בתוך ששה חדשים שבין נערות לבגרות, אין זה יתכן:

כי האם **כהא נימא רב:** הרי היא בוגרת לפנינו?!

הרי במשך אותם ששה חדשים היא בחזקת נערה, ומנין נבוא לומר בודאות שכבר מתחילת היום בגרה? והרי שמא רק **השתא** [עכשיו], בשעה שנבדקה, הוא **דבגרה**, ולא קודם לכן.

אלא בהכרח, שנחלקו רב ושמואל בנתקדשה לאחר ששה חדשים אלו.

אלא שאם כן קשיא להיפך:

וכי **כהא נימא שמואל** חיישינן לקידושי שניהם?!

והא אמר שמואל: אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. ואם כן, ודאי בוגרת היתה בזמן הקידושין, וקידושיה קידושין.

ומשנינן: **לא צריכא**, אלא יש להעמיד שנחלקו בכגון **דקדיש** [שהתקדשה על ידי אביה ועל ידי עצמה] **בהווא יומא דמשלים שישה**. באותו יום שמלאו ששה חדשים מיום שנעשית נערה, ולערב מלאו לה י"ב וששה חדשים ויום אחד. וחזקתה שביום זה תביא סימני בגרות, ובערב נבדקה ונמצאו בה סימני בוגרת.

רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו. ומדהשתא [עתה בערב] היא בוגרת, אנו תולים שכבר **בצפרא נמי**, גם בבוקר היא כבר היתה בוגרת. שהרי כל היום היא בחזקת שתבגור.

ושמואל אמר: גם אם מצאנוה בערב עם סימני בוגרת, עדיין כל היום במצב ספק הוא, כי שמא רק **השתא** בערב הוא **דאייתי סימני**.

ומקשינן: ולשמואל, מאי שנא דין זה מדין המקוה?

דתנן: מקוה שהיה בחזקת כשרות של מקוה שלם, שיש בו ארבעים סאה מים, שעתה נמרד, ונמצא פסול, משום שחסר מארבעים סאה, ואין ידוע מאימתי הוא נחסר ונפסל —

הרי כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע,

שהרי כלל הוא בידינו: כל שנולד ספק האם השתנה הדבר מכפי שהיה בעבר, אנו מעמידים אותו בחזקתו הראשונה, ותולים שלא השתנה.

אך מקשה הגמרא: **אדרבה!** אם מתחשבים בחזקה דמעיקרא יש לנו לומר: **העמך מקוה על חזקתו, ואימר לא חסר**, כפי שהיה בתחילה. ומה ראית לסמוך על חזקת הטמא דמעיקרא יותר מאשר על חזקת המקוה דמעיקרא?!

ומשנינן: אף מצד המקוה יש לתלות שנחסר כבר קודם הטבילה, משום שהרי הוא **חסר לפניך**, והעמידנו על חזקתו העכשווית.

ושוב מקשינן: אם כן, **הכא נמי**, בבת שבגרה, נאמר: **הרי היא בוגרת לפניך!**

ומשנינן: עדיין אין ראייה שבשעת הקידושין היתה בוגרת. כי שמא **השתא הוא דבגרה**.

ושוב מקשינן: אם כן, **התם** במקוה **נמי** נימא: **השתא הוא דחסר!** ומדוע אנו פוסלים אותו בודאות למפרע?

ומשנינן: **התם**, איכא **תרתיה לריעותא** [שני חסרונות] כנגד חזקת כשרות המקוה:

חזקת טומאה של הטובל, והורעה חזקת

בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, הרי הן **טמאות**. כלומר, כל הטמאים שטבלו במקוה זה בעבר, באותו זמן שמסופקת כשרותו, הרי הם נשארו בחזקת טומאתם, והאוכלין או המשקים שנגעו בהם, טמאים.

ואף שקיימא לן שספק טומאה ברשות הרבים, הרי הוא טהור, בנידון דידן, כל הטהרות שנגעו בהם הטמאים [שטבלו במקוה זו], הרי הם טמאים אף אם נגעו בהם ברשות הרבים. משום שטומאתם אינה טומאת ספק בלבד, אלא תלינן שהמקוה בודאי פסול היה בזמן טבילתם, וממילא ודאי טמאים הם.

ואין זאת אלא משום שכל דבר שמסופק לנו מה היה מצבו בעבר, אנו תולים, שכפי מצבו עכשיו כן היה בעבר.

ואם כן קשיא לשמואל, מדוע חוששים אנו שהיתה נערה בתחילת היום? והרי עכשיו היא בוגרת, ויש לומר שכן היתה אף קודם לכן.

ומשנינן: **שאני התם** במקוה, שאין דינו משום שמעמידים דבר על חזקתו העכשווית, אלא להיפך, מעמידים על חזקה דמעיקרא, ומטמאים משום **דאיכא למימר: העמך טמא על חזקתו** שהוא טמא, ולכן, **אימר לא טבל** כדין, אלא במקוה חסר, ועדיין הוא נשאר בחזקת טומאתו הראשונה.⁽¹⁾

וכך קבעו הרמב"ן והריטב"א, שבכל מקום שיש "ודאי מגע", לא הולכים אחר חזקת הטהרה של הדבר, אלא אם כן הספק הוא אם בכלל נגע. כי בודאי מגע מתייחסת כל השאלה למי שנגע, ולא לדבר שנגעו בו!

1. הרמב"ן והריטב"א הקשו, מדוע אנו הולכים אחר חזקת טמא ולא אחר חזקת הטהרות שנגעו בהם, ולא נטמאם מספק.

ותירצו, כיון שודאי נגע בהם האדם שאנו מסופקים בו אם הוא טהור או טמא, שוב אין מתחשבים בחזקת הטהרות.

להפריש ממנה תמיד תרומה על יין אחר של טבל, בכל פעם שהוא בא לשתות ממנו – ואחר כך נמצאת החבית שנעשתה חומין, וכבר אינה ראויה להפריש ממנה על יין, לפי שאין תורמים ממין על שאינו מינו, ואין ידוע מתי החמיצה –

כל ג' ימים הראשונים מעת בדיקתו האחרונה, מוחזקת היא בודאי שעדיין לא החמיצה, וכל הטבלים שתרם ממנה עליהם, הרי הם בחזקת מתוקנים.

מיכן ואילך עד שנמצאה חומין, הרי היא

המקוה, בכך שעתה הוא חסר לפנינו. ובהצטרפות שני אלה, אנו מכריעים בודאות לטמא.⁽²⁾

אבל הכא, הרי לריעותא בלבד איכא. דהיינו "הרי בוגרת לפנינו". ואין די בסברה זו להכריע לבדה את הספק.⁽³⁾

ותו מקשינן: לשמואל, מאי שנא דין בת זו מדין "הבית"?!

דתניא: אם היה אדם בודק באופן קבוע את החבית יין לראות שלא החמיצה, כדי שיוכל להפריש עליה תרומה והולך, כלומר,

כלל, אלא שהריעותא של חסר לפניך מגרעת את כח החזקה של המקוה, ועושה אותה ל"חזקה גרועה", וכנגדה עומדת חזקה של הטמא, שאין בה ריעותא, ולכן גוברת חזקת הטמא המוחלטת, על חזקת המקוה, הגרועה. ועיין בשערי יושר בשער החזקות, ובביאור החזון איש כאן.

3. רבי עקיבא איגר בתשובותיו [תשובה ז, וכן בתשובה המופיעה בסוף ספר דרוש וחידוש] מבאר שנחלקו רב ושמואל בגדר "תרת" לריעותא.

לשמואל הגדר של "תרת" לריעותא הוא צירוף שתי החזקות. [חזקת הטמא, וחזקה דהשתא שהמקוה חסר] כנגד החזקה מעיקרא של שלימות המקוה.

אבל חזקה דהשתא לבד, אין היא משמשת לכלום, ואי אפשר לדון לפיה גם אם אין חזקה מעיקרא שמתנגדת לה.

ואילו רב סובר, שחזקה דהשתא כשלעצמה אפשר לדון לפיה, אך זאת בתנאי שאין נגדה חזקה דמעיקרא. ולפי רב, גדר תרת" לריעותא במקוה הוא, שנעמיד את האדם הטמא על

2. בביאור "תרת" לריעותא" מצינו כמה ביאורים בדברי האחרונים. רבי עקיבא איגר [בדרוש וחידוש למסכת כתובות דף ט א] מבאר שאנו מצרפים את הריעותא שלפנינו עם החזקה שכנגד, וכגון במקוה, מצרפים את הריעותא של "הרי חסר לפניך" עם חזקת הטומאה של הטובל, ושניהם ביחד עומדים כנגד חזקת השלימות של המקוה.

אך זה דוקא כאשר הריעותא של "חסר לפניך" מסייעת לחזקה הטומאה, כי זה שהמקוה חסרה עתה, מורה שהאדם נטמא לא טבל במקוה כשרה, אלא נשאר בחזקת טומאתו.

השב שמעתתא [ג טז] הבין שאין כאן ענין של צירוף, אלא שהסתפק בטעמו של דבר, והציע שני פירושים:

האחד, שמעמידים את חזקת שלימות המקוה מול חזקת טמא, ושתי החזקות הללו כמאן דליתנייהו דמי, כי אין חזקה אחת עדיפה על השניה, וממילא נשאת "חזקה דהשתא", שהרי חסר לפניך, והולכים אנו אחרי החזקה העכשווית, ואומרים שגם בשעת טבילה היתה המקוה חסירה, כמו שהיא מוחזקת לפנינו עתה. והשני, שאין הולכים אחרי "חזקה דהשתא"

בספק, וכל הטבלים שתרם ממנה עליהם, ספק טבל הם.

[כן היא שיטה אחת בגמרא בפירוש ברייתא זו. ויש מי שחולק ומפרש באופן אחר].

ורמינן סתירה מדין **חבית**, **אמקוה**: **מאי שנא דהכא** במקוה, אנו מחזיקים אותה לודאי פסולה, מהשעה הראשונה שאנו מסופקים בה?

ומאי שנא דהכא בחבית, שמג' הימים הראשונים היא עומדת בספק חימוץ?!

ואמר לתרץ רב **חנינא מסוריא**: **מאן הוא התנא** ששנה דין **חבית**? **רבי שמעון היא**.

דפליג אף לגבי **מקוה**, והתם **נמי ספיקא משוי** [עושה] אותה.

דתניא: מקוה שנמדד ונמצא חסר, **כל טהרות שנעשו על גביו למפרע** [כל דבר שנגע בו אדם שטבל במקוה מטומאתו], **בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, טמאות**.

ורבי שמעון אומר: אין המקוה פסול למפרע בתורת ודאי, אלא ספק פסול הוא בלבד, בזמן טבילת הטמאים בו.

לפיכך: טהרות שנעשו על גביו **ברשות הרבים, טהורות הן**, לפי שספק טומאה ברשות הרבים, ספיקו טהור.

ואם נעשו הטהרות על גביו **ברשות היחיד**, הרי הן ספק טמאות, שסובר רבי שמעון: ספק טומאה ברשות היחיד, אינו טמא אלא מספק.

ואם הן טהרות של תרומה, **תולין** אותן. כלומר, לא אוכלים ולא שורפים. ואינה כדין תרומה טמאה שדינה בשריפה, לפי שאין לשרוף תרומה מספק. שהרי אם היא טהורה אסור לאבדה, דהא כתיב "משמרת תרומתי".

נמצא שרבי שמעון לשיטתו, ושפיר קאמר אף לגבי חבית, שכל אותו זמן היא עומדת בספק.

אבל לרבנן, כיון שעכשיו היא חומץ לפנינו, אנו תולים בודאות שכל אותו הזמן היתה חומץ, ונמצא כל היין שתרם עליו ממנה, **טבל הוא למפרע**, שהרי אי אפשר לתרום מיין על חומץ.

וקשיא לשמואל, מדוע בבת הנמצאת עכשיו בוגרת, חשש שמא רק עתה בגרה, ולא תלה שכבר מתחילת היום בגרה?

ומשנינן: **שאני התם בחבית, דאיכא למימר: העמד טבל על חזקתו הראשונה, ואימר לא ניתקן**.

ושוב מקשינן: **אדרבה, העמד יין על חזקתו הראשונה, ואימר לא החמיץ**.

כשאינן חזקה דמעיקרא נגדה. והיינו, שלפי רב, זה שהיא כעת בוגרת, מאפשר לנו לומר שכך היא היתה במשך כל היום, ואילו שמואל סובר שעל חזקה השתא גרידא אי אפשר לסמוך כלל [אם לא בצירוף לחזקה אחרת].

חזקתו, וחזקה זו עומדת כנגד חזקת המקוה דמעיקרא, וכיון ששתי החזקות דמעיקרא נוגדות זו את זו, הרי הדבר שקול, ואז מעמידים אנו על חזקה דהשתא, שהמקוה חסר לפניך.

וכן גם ביאר השב שמעתתא [ג טז] שזו היא שיטת רש"י, שלרב דנים על פי חזקה דהשתא,

אבל בריא שכתב את כל נכסיו לאחרים, מתנתו מתנה.

ושנינו בברייתא בתוספתא למסכת בבא בתרא [י ה]: מי שכתב את כל נכסיו לאחרים — הוא אומר: הייתי שכיב מרע בשעת הכתיבה, וכיון שהבראתי מחוליי, מתנתי בטילה.

ואילו מקבלי המתנה אומרים: היית בריא בשעת הכתיבה, ולפיכך המתנה קיימת. —

מי מוציא את הנכסים מיד מי? —

אם המקבלים תפסו את הנכסים, הרי הוא [הנותן] מוציא אותם מידם, אף בלא להביא ראיה שהיה שכיב מרע, כיון שהדבר ספק, נשארים הנכסים [הקרקעות] בידי ה"מרא קמא", שהוא נחשב למוחזק בהם.

אבל הן, אין מוציאים מידו בלא להביא ראיה שהיה בריא בשעת נתינה, כיון שבכל ממון המוטל בספק, המוציא מחבירו עליו הראיה — דברי רבי יעקב.

רבי נתן אומר: אם עכשיו בריא הוא, חזקתו שהיה בריא גם בשעת הנתינה, ולכן, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת הנתינה, כדי שתבטל המתנה.⁽¹⁾

ואם עכשיו שכיב מרע הוא, חזקתו שגם

ומשינן: אף מצד היין יש לתלות שהחמיץ זה מכבר, שהרי עתה החמיץ לפניך.

ושוב מקשינן: הכא נמי בבת, נימא: הרי היא בוגרת לפנינו. ונתלה משום כן שכבר מתחילת היום בגרה.

ומשינן: מכל מקום ספק הוא, דשמא רק השתא היא דבגרה.

ושוב מקשינן: אם כן, התם נמי נימא: השתא הוא דאחמיץ. ולא קודם לכן.

ומשינן: התם בחבית, תרתי לריעותא איכא. חזקת טבל שיש ביין שתרם עליו, והחבית עצמה עתה היא חומץ לפנינו. ודוקא בצירוף שני אלו אנו מכריעים בודאי שהחמיצה מתחילה.

אבל הכא בבת, הוא לריעותא בלבד הוא דאיכא. ואין בכח סברת "הרי בוגרת לפנינו" לבדה, להכריע את הספק.

והוינן בה: האם נימא, נאמר שמחלוקת רב ושמואל, היא במחלוקת התנאים הזאת?

עט-ב שכיב מרע שכתב את כל נכסיו לאחרים, אין מתנתו חלה אלא אם כן מת לבסוף מחוליו זה. אבל אם הבריא, בטלה מתנתו. כי מאחר ונתן את כל נכסיו ולא שייר לעצמו כלום, גילה דעתו שלא נתן אלא על מנת שימות מחוליו זה.

מודה רב נחמן שלא שייך להעמידו על חזקה דהשתא, שהרי זמן בריאותו ומחלתו ידוע לנו, וכל הספק הוא אימתי נתן את המתנה, וחזקה דהשתא אינה יכולה לפתור את הספק אימתי ניתנה המתנה.

ועוד טוען החזון איש, שבחזקה לחדוד אי

1. החזון איש מבאר, כי מה שאמרה הגמרא "אם בריא הוא, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע", מדובר שהזמן של נתינת השטר ברור לנו, וכל הספק אם הוא היה אז בריא או שכיב מרע. אבל אם היה ידוע שהוא היה שכיב מרע והבריא, וכל הספק הוא מתי ניתנה המתנה,